

TEKST

HERMANN HÄRING

GELOOF IN EEN GESECCULARISEERD TIJDPERK

OVER DE MOGELIJKHEDEN VOOR EEN EKKLESIA
ZICHZELF VORM TE GEVEN

DEEL 3 VAN 3

HERMANN HÄRING IS EEN DUITSE THEOLOOG, DIE VAN 1970 TOT 1980 IN TÜBINGEN NAUW SAMENWERKTE MET HANS KÜNG. IN DE JAREN 1980-2005 WAS HIJ HOOGLEREAAR IN DE SYSTEMATISCHE THEOLOGIE AAN DE UNIVERSITEIT VAN NIJMEGEN.

IN 2010 WAS HÄRING INLEIDER OP HET MARIËNBURGCONGRES OVER DE VRAAG WIE DE FAKKEL VAN DE VERNIEUWING GAAT OVERNEMEN. IN SEPTEMBER 2015 HIELD HIJ IN KASSEL EEN VOORDRACHT OVER DE TOEKOMST VAN DE KATHOLIEKE PAROCHIES.

DE INZICHTEN DIE HIJ HIERIN NAAR VOREN BRACHT, ZIJN OOK VOOR DE NEDERLANDSE SITUATIE ACTUEEL. WEGENS DE LENGTE HEEFT HIJ, OP VERZOEK VAN DE REDACTIE, GENOEMDE LEZING IN DRIEËN GEKNIPT. IN DIT NUMMER VAN MARIËNBURG MAGAZINE HET LAATSTE DEEL. DEEL 1 EN 2 VERSCHENEN IN MAART EN MEI.

IV. SECULIERE JEZUANISCHE EKKLESIA'S

1. Zoek eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid (Mt 6, 33).

Wat is een christelijke ekklesia, hoe moet zij zichzelf definiëren en wat is haar missie? De antwoorden op deze vragen zijn schraal geworden, veel ekklesia's functioneren als tankstations zonder benzine, ook al houdt de katholieke kerk zich al vanaf 1952 diepgaand bezig met hun identiteit. Daarbij heeft zij een boodschap voor de wereld. Wel vraagt de uitleg van de evangeliën om behoedzaamheid. Zoals bekend zijn zij geen historische beschrijvingen, maar projecteren zij de boodschap van Jezus in de vroege ekklesia's. Wat wilde Jezus, *voordat* er een ekklesia bestond?

Iedereen is het eens over de kern van Jezus' boodschap: het koninkrijk van God begint vandaag. Deze visie krijgt bijvoorbeeld gestalte in de zaligsprekingen, de gelijkenissen en de genezingsverhalen. Het gaat Jezus niet om de stichting van een kerk. Zijn doop heeft niets te maken met de opname in een kerk; hij is geïnteresseerd in mensen, hun noden, hun strijd en verzoening. Jezus had een onverwacht directe seculiere boodschap voor mens en maatschappij. Daarmee zette hij heel hartstochtelijk de lijn door van de boodschap van de profeten van Israël. Niet gerechtvaardigd worden, maar gerechtigheid doen was zijn thema. Deze duidelijk voor-kerkelijke inspiratie moet het handelen van onze ekklesia's richting geven en zij moet een gezicht krijgen door de ekklesia's. Zij moet dagelijkse praktijk worden in het leven van de ekklesia's. Dat wordt bedoeld met 'getuigenis' (het Griekse 'martyria'). Paulus' schaduw heeft lange tijd over dit Jezuanische visioen gehangen. Zijn niet-Jezuanische kernwoorden waren: een boze God, het zoenoffer en de rechtvaardiging van de zondaren. Jezus vocht hartstochtelijk voor een allen

“Het zoeken naar gerechtigheid in de wereld gaat vooraf aan alle kerkelijke overtuiging, liturgie en oecumenisch ijveren voor eenheid”

omvattende gerechtigheid in vrede. Paulus schreef over een op het individu toegespitste vraag van het heil. Een seculier tijdperk kan hier geen begrip meer voor opbrengen.

Het egocentrisme van deze op de persoon toegespitste vraag naar heil heeft ertoe geleid dat Jezus' hartstocht voor de gerechtigheid verloren ging. Daarom moeten wij ons opnieuw buigen over de vraag, wat de voor-kerkelijke Jezus wilde. Ook hebben wij ons bij onze navolging van Jezus eenzijdig geconcentreerd op zijn woorden en handelingen uit het verleden en zijn we het visionaire toekomstperspectief vergeten, dat Jezus met zijn 'Rijk Gods' verkondigde. Zeker, deze begrippen zijn problematisch geworden. Daarom spreek ik graag over de gemeenschappelijke levensruimte waar wij allen op hopen, omdat die ons verlangen definitief vervult. Daar horen een vrede en een verzoening bij, waardoor niemand wordt uitgesloten. Het zoeken naar gerechtigheid in de wereld gaat vooraf aan alle kerkelijke overtuiging, liturgie en oecumenisch ijveren voor eenheid.

2. Afbakeningen.

Daarom is de tijd voorbij waarin de kerk theoretische zelfdefinities kon opstellen. In de bedoeling van Jezus komt haar waarheid voort uit het messiaanse dagelijkse handelen van de ekklesia's. De liefde voor de mensen is geen gebod van de tweede rang, want het staat op gelijke hoogte met dat van de liefde voor God. Dus moet de liefde voor God beginnen met de liefde *voor de mensen*. Alleen op die manier wordt zij concreet, krijgt zij inhoud en wordt zij beschermd tegen illusies. Deze rangorde bij het ontmoeten van God moet in het bewustzijn van de ekklesia's ingeprent worden. Het slaan van bruggen naar de seculiere wereld wordt dan vanzelfsprekend.

Een christelijke ekklesia oriënteert zich dus niet in de eerste plaats op altaar en eredienst. Haar leven speelt zich eerst en vooral af in de maatschappelijke ruimte waarin zij gesitueerd is. Zij krijgt vorm als een ellips met twee gelijkwaardige brandpunten, die voorwaarde zijn voor elkaars bestaan. Haar godsdienstig middelpunt verdwijnt zodra zij afziet van haar solidariteit met mens en maatschappij. Dit past precies bij het klassieke model van de basisgemeente, dat in het Latijns-Amerika van de zestiger jaren ontwikkeld werd. Misschien kunnen we de ellips omvormen tot een parabool, omdat de oriëntatie op

wereld en maatschappij eindeloze ruimten opent. In geen geval mag deze ingeperkt worden. Daaruit volgt:

- (1) Geen exclusieve oriëntatie op sacrale handelingen. Reeds de eerste christenen “gingen trouw en eensgezind naar de tempel en gebruikten samen hun maaltijden in blijdschap en eenvoud van hart” (Hand 2, 46). Solidariteit gaat vooraf aan de godsdienstige verplichtingen, is de vanzelfsprekende vooronderstelling daarvan. Zo wordt de heilsboodschap van Jezus realiteit als genezing door mensen: “Blinden zien weer en kreupelen lopen, melaatsen worden rein” (Mt 11, 5).
- (2) Geen overmatig accent op de erediensten. In feite heeft dit geleid tot een onbijbels sacramentalisme en klerikalisme in plaats van tot het uitnodigen van mensen voor het feestmaal in het koninkrijk (Lucas 14, 13-15). Reeds de kerken van de reformatie ontwikkelden een contragewicht, dat door het gewicht van het woord een halt toeriep aan het magische verstaan van het sacrament.
- (3) Geen verkerkelijking van de sacramenten. Daardoor werd de tegenstelling tot de wereld alleen maar gestabiliseerd. Doop en eucharistie gaan als visionaire handelingen vooraf aan alle kerkelijke instituties. Beslissend is dus niet hun inkadering in allerlei kerkelijke regels, maar de actualiteit van het messiaanse rijk. Het gaat om de gelukkig makende ervaring, dat God dáár tegenwoordig is, waar ons dit rijk Gods ook maar lukt.
- (4) Geen identificatie van kerk en heiligheid. Tot nu toe definieerde de katholieke kerk heiligheid als onaantastbare macht, waardoor zij zelf onaantastbaar werd. Dit kerkelijk monopolie op heiligheid geldt niet meer, want heiligheid is net zo goed een wereldlijke kwaliteit. Zij toont zich in de hoogachting die men heeft voor de wonderen van het leven, de menselijke waardigheid en de mysteries van de wereld. Het pauselijke document *Amoris Laetitia* (“Over de liefde in het gezin”) is deze weg nog niet tot het einde gegaan.

» LEES VERDER OP PAGINA 6

3. Maatschappelijke omgeving als plaats van de ekklesia.

Het brandpunt in de wereld hoeft voor een ekklesia gezocht noch bevochten te worden; haar leden hoeven zich alleen maar met de wereld te bemoeien. In feite leven zij - ongeacht hun godsdienstige levensovertuigingen - hun profaan leven van alledag met de mensen in hun woonplaats, delen hun zorgen en nemen deel aan hun wederwaardigheden. Vereist zijn alleen een open oog, empathie en daadwerkelijke solidariteit. De fundamentele vragen die aan een seculier georiënteerde Jezuanische ekklesia gesteld moeten worden, zijn: Met welk onwrikbaar respect treedt zij de mensen in haar woonplaats tegemoet en hoe onvoorwaardelijk deelt zij hun leven? Hoe actief geeft zij mede vorm aan de burgerlijke maatschappij en bekommert zij zich samen met de anderen om degenen die in nood zijn? Hoe gedreven werkt zij aan het visioen van een toekomst die het goed voorheeft met de mensen en verdeelt zij overeenkomstig hun verwachtingen de gemeenschappelijke opgaven?

Vernieuwing van de ekklesia begint niet met ombouw van de organisatie, maar in de mentaliteit van de gemeenschap. Wel zullen de zwaartepunten in het werk van de ekklesia zich gaan verleggen. Maar ekklesia's zullen steeds inclusief te werk gaan en de behoeften van geen enkele groep mensen buiten beeld laten. De klassieke functies (verkondiging, liturgie, diaconale zorg, oecumenische en interreligieuze betrekkingen) en culturele kwaliteiten (muziek, activiteiten van opvoeding en vorming, gebedsleven, spiritualiteit en innerlijk leven) zouden geen schade moeten lijden en onverminderd voortgang moeten vinden. Ze zouden echter alle ingevoegd moeten worden in het grote visioen van een mensheid die in vrede met zichzelf verzoend is, dus ook van een maatschappelijke ordening die de mensen tot hun recht laat komen. Daardoor krijgen deze functies en kwaliteiten een nieuwe waarde. Politiek georiënteerde maatschappelijke arbeid wordt dan niet meer gedaan vanuit een ethische verplichting, maar wordt een vanzelfsprekende impuls van direct godsdienstige kwaliteit. Een impliciete godsdienstigheid is dan altijd mee gegeven. Uiteindelijk is het de opgave van een moderne ekklesia het dagelijkse leven zelf als religieuze werkelijkheid te begrijpen in plaats van er een religieuze stolp overheen te zetten.

“Het gaat Jezus niet om de stichting van een kerk. Zijn doop heeft niets te maken met de opname in een kerk; hij is geïnteresseerd in mensen, hun noden, hun strijd en verzoening”

JEZUANISCHE EKKLESIA'S

DE VOLGELINGEN VAN JEZUS IN DE VROEGE EKKLESIA'S GINGEN – MEDE UIT BEHOEFTE AAN EIGENWAARDE TE MIDDEN VAN VERVOLGINGEN EN LATER OOK ONDER POLITIEKE DRUK – DE CONCRETE JEZUS POSITIEF INKLEUREN. DAARBIJ GEBRUIKTEN ZIJ OOK BEELD- EN VORMELEMENTEN UIT DE GODENWERELDEN VAN MESOPOTAMIË, EGYPTEN EN GRIEKENLAND. DE HUIDIGE (MET NAME DUITSE) EXEGESE PROBEERT HET PAD TERUG TE GAAN: WIE WAS DE HISTORISCHE JEZUS, DIE DE EKKLESIA'S ACHTERNA GINGEN? HOE DE VERNISLAGEN TE LOKALISEREN EN TE VERWIJDEREN? DE NIEUWE EKKLESIA'S WILLEN DEZE CONCRETE JEZUS – ALS GEMEENTE EN INDIVIDUEEL – ALS HUN STIP AAN DE HORIZON ZIEN (ZOALS MARCUS 1, 15).

Deze omkering, die begint in de mentaliteit, leidt tot een hernieuwd verstaan van eredienst. Die is voor de ekklesia geen aanvang en begin, maar de voltooiing van haar relatie met God. In de eredienst worden de gezamenlijke menselijke en sociale ervaringen, die aan deze eredienst voorafgingen, in dankzegging en voorbede samengebracht. Maatschappelijke werkzaamheden voeren juist niet tot een gevaarlijk activisme, maar tot een inhoudsvolle vroomheid, waarin de grenzen tussen 'kerkelijke' en 'onkerkelijke' deelnemers wegvallen.

Zo gezien voelen christenen zich primair thuis in de wereld. Hun thuis is hun leefwereld ter plekke, geen illusionair hiernamaals. Zoals bekend hield Jezus van de mensen. Graag at en dronk hij samen met hen en vierde hun feesten mee. Daarmee wordt natuurlijk geen oppervlakkige gezelligheid bedoeld, want iedere liefde voor medemensen zet het verdriet om niet te bevatten ultieme ervaringen op de eerste plaats. In de grond is zo'n liefde en empathie voor medemensen al gemotiveerd door een visioen dat de grenzen van het heden overschrijdt. Ook volgens seculiere maatstaven kan alleen een visionaire ekklesia een goede ekklesia zijn.

4. De wisseling van paradigma's serieus nemen.

Op deze plaats kan men onmogelijk het grote aantal aan inhoudelijke mogelijkheden opsommen, dat voort kan komen uit het Jezuanische visioen, dat veel verder gaat dan het model van de navolging dat zich vooral op het verleden richtte. Het doel van dit betoog is niet de kerk een nieuw arbeidsmodel op te dringen. Hier wordt slechts geprobeerd voor de ekklesia's van de toekomst een veranderingsproces te schetsen, dat in onze maatschappij (en in vele christelijke gemeenschappen) al lang gestalte krijgt. Stilstand en het ongewijzigd herhalen van bekende vormen van geloofsbeleving zijn eenvoudig niet meer mogelijk. Ons rest slechts een moedige wisseling van paradigma of een krampachtige verharding die alleen maar kan

eindigen in onbeduidendheid. Daarom zouden wij toch minstens de omvang van de huidige ingrijpende verandering tot ons bewustzijn moeten toelaten, die onze cultuur, onze vormen van geloofsbeleving en onze kerken reeds lange tijd door elkaar schudt. In een eerste voorbereidende stap zouden ekklesia's zich van deze verandering bewust moeten worden. Dat zal hen helpen om de zich aandienende vragen de baas te worden.

Alleen zelfstandigheid van de ekklesia's biedt de vrije ruimte voor creatieve reacties. Geleid door haar eigen geweten en haar gezond verstand kunnen de ekklesia's haar eigen weg gaan die tenslotte uitmondt in de fundamentele vernieuwing van kerkelijke structuren. Want niemand is gediend met kerkleidingen die blind blijven voor de tekenen van de tijd en die zelfs de initiatieven van de bisschop van Rome blokkeren. Levende godsdiensten hebben zich altijd gekenmerkt door een groot ongeduld. Ze willen hier en nu beginnen. De domme meisjes die geen voorbereidingen treffen, blijven van het bruiloftsfeest uitgesloten (Mt 25, 12) en hij die de lotgevallen stuurt, zegt: "Ik maak alles nieuw" (Apk 21, 5). Uit alles spreekt het ongeduld dat ook in het visioen van Jezus aan het woord komt. "Kom" zegt Hamlet in de bij het eerste deel geciteerde tekst, "laat ons samen gaan". ●

Vertaling: Ad Krijnen

RIK BRONKHORST

HOE ZIT DAT TOCH?

De stellige religieuze overtuiging van mensen. De stelligheid waarmee zij hun geloofsovertuiging uitdragen. Niet dat zij er nou zo serieus naar leven hoor, dat zie ik nog niet meteen gebeuren. Zelfs bij kritische katholieken kan het balletje wel eens heel anders rollen in het leven dat zij leiden, dan zij in hun stelligheid verkondigen. Tja, we zijn mensen. Kwetsbare, kleine mensen, soms met een grote mond. Soms met een overvloed aan woorden. Soms zelfs met een overdaad aan regelzucht en regelgeving. Vaak zelfs zodanig dat de 'gewone' rooms-katholiek daar een beetje duizelig van wordt, een beetje verdwaalt en de weg kwijtraakt. Welke weg? De enige juiste weg! Dus bedenken wij allerlei regels en dogma's om de gelovige te helpen die enige juiste weg te blijven bewandelen. Kijk, de Tien Geboden zijn duidelijk. De begeerten van de mens ook. Dus enige regelgeving is wel geboden, lijkt mij, anders wordt het echt een zootje. Hoewel er ook mensen zijn die juist deze Tien Geboden beklemmend vinden. En ja, buiten dat doodslaan en andere ellendige zaken die gewoon niet mogen gebeuren, begrijp ik dat er mensen zijn die echtbreken. Of die hun vader of moeder niet die eer verstrekken die voorgeschreven staat. "Je kunt ze wel vur den kop kieken, maor nait derin," zei een eenvoudig mens eens. "Je kunt ook niet weten wat er achter iedere voordeur gebeurd is, of gebeurt op het moment dat jij jouw oordeel uitspreekt met de Tien Geboden in de hand. Waar of niet? Of vindt u mij nu Godslastertlijk bezig? Geloof me, ik ben een zeer gelovig mens. Lang niet altijd geweest. Maar heel stellig heb ik De Weg, wat betekent "mijn eigen persoonlijke weg" gevonden. En? Ik ben daar zeer blij mee, dankbaar voor. Dankbaar dat God mij levenslessen heeft laten ondergaan die hebben bijgedragen aan mijn zoektocht en mijn openhartigheid naar en openstellen voor Jezus van Nazaret. Blij dat ik mijzelf katholiek mag noemen. Rooms voel ik mij niet. Roomser dan de Paus ben ik zeker niet. U wel? Toch leef ik volgens morele regels, te beginnen bij vriendelijkheid, oprechtheid, verdraagzaamheid, solidariteit met de onderliggende medemens. En ik bid. Ik bid dagelijks vele malen tot Jezus, op de fiets, in bed, aan tafel, onderweg. Niet om hulp en steun bij aardse zaken, hoewel enige bescherming en zorg tegen de boze buitenwereld welkom is. Nee, ik bid vooral om hulp om op de weg te blijven. Mijn weg, de weg die ik graag bewandelen wil aan de hand van Christus, omdat ik mij daar *senang* bij voel, omdat ik mij daar thuis voel, mezelf mag zijn. Mijzelf christen mag noemen, volgeling van die Ene. Op geheel eigen wijze. Gelukkig dat er in ons vrije Nederland sprake is van religieuze verscheidenheid, waarbij plaats is voor eenieder die zich aangesproken voelt deelgenoot te worden in een gemeenschap waarbij hij of zij zich thuis voelt. Geloven betekent ook ruimte geven aan ander gedachtegoed. De basis is verdraagzaamheid. We geloven allemaal in dezelfde God, dat grote wonder dat wij eigenlijk niet kunnen begrijpen. Jezus van Nazaret is de intermediair tussen het wonder God en ons, kleine mensjes. De Christus, waarnaar wij onszelf christenen noemen. Wij zijn volgelingen in verscheidenheid, omdat wij niet met stelligheid onze eigen weg daarin kunnen bewijzen als de enige juiste.

COL
MUN.